

“Kur’ân Meâlleri ve Metin-Merkezci Yorum Sempozyumu” Hakkında Bazı İzlenimler ve Düşünceler

Ercan ŞEN*

Toplantı Özet Bilgisi

Makale Türü: Toplantı Özeti, **Geliş Tarihi:** 22 Nisan 2020, **Kabul Tarihi:** 28 Temmuz 2020, **Yayın Tarihi:** 30 Eylül 2020, **Atf:** Şen, Ercan. “Kur’ân Meâlleri ve Metin-Merkezci Yorum Sempozyumu” Hakkında Bazı İzlenimler ve Düşünceler”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 20/2 (Eylül 2020): 1531-1542.

Article Information

Article Types: Symposium Summary, **Received:** 22 April 2020, **Accepted:** 28 July 2020, **Published:** 30 September 2020, **Cite as:** şen, Ercan. “Some Impressions and Thoughts on “The Quran Translations and Text Centered Interpretation Symposium””. *Journal of Academic Research in Religious Sciences* 20/2 (September 2020): 1531-1542.

* Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı, ercansen@aku.edu.tr, Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0003-2583-1540>

Bir tercüme faaliyeti ne kadar başarılı olursa olsun şüphesiz mütercimın yorumundan birtakım izler taşır. Buradan bakıldığında her meâl sahibinin ortaya koyduğu meâlin, mütercimın anlam dünyasıyla paralellik arz edeceği sonucu ortaya çıkar. Şu halde her meâlin öznellik malul bir tecrübe ürünü olduğu baştan kabul edilmelidir. Nitekim kişi ya da öznenin kendi kendisinin bilincinde olan perspektif ya da bakış açısını, insanın algılarının daha ziyade onun algıları ve ihtiyaçlarıyla, algılayanın beklentileriyle belirlendiği durumu ifade eden özneliğin¹ öyle veya böyle bir şekilde yoruma etki ettiği bilinmektedir.

Öznellik açısından bir mukayese yapıldığı takdirde gerek meâlde gerekse tefsirde özneliğin alabildiğine geniş bir alan bulduğu söylenebilir. Şöyle ki, anlama ve yorumlama faaliyetinin öznesi durumundaki insan, gerek önceden edindiği bilgi birikiminin kendisine sağladığı anlayış ve değerlendirme düzeyinin, gerekse içerisinde yetiştiği dini ve kültürel çevrenin etkisiyle şekillenen ön kabullerinin etkisinden tamamen sıyrılması mümkün değildir. Bunun yanında başta Kur'ân olmak üzere dini metinlerin mahiyet itibarıyla çok boyutlu anlam ihtiva etmesinin² onları subjektif anlamlandırmalara açık metinler haline getirdiği de düşünüldüğünde yorumun öznellik boyutu daha bir ön plana çıkmaktadır. Yine mütercimın ya da müfessirin klasik tefsir kaynaklarından yararlanma aşamasında bu kaynaklarda yer alan farklı tevillerden birini tercih ederken oluşturduğu metnin anlamına subjektiflik katması da söz konusudur. Bu sürecin doğal bir sonucu olarak hem tefsirler hem de mevcut Kur'ân tercümeleleri arasında ciddi anlam farklılıkları meydana gelmektedir. Bu sebeple Kur'ân'ın farklı bir dilde tercümesi olan meâli hakkında, "İşte bu Kur'ân'dır" gibi bir yargıda bulunma imkânı bulunmamaktadır.

Kur'ân'ın anlaşılması yolunda yürütülen ilmi faaliyetlerin, özellikle meâl çalışmalarının, makul ölçüler çerçevesinde yapılacak eleştirilerle olgunlaşacağı izahtan varestedir. Bu çerçevede meâller konusunu ele alan her türlü değerlendirme, eleştiri, tavsiye, yöntem arayışları takdire değer çalışmalardır ve çok büyük önem taşımaktadır. Bu olumlu çabalardan biri de 28 Aralık 2019 tarihinde Kuramer tarafından icra edilen "Kur'ân Meâlleri ve Metin-Merkezci Yorum Sempozyumu" olmuştur.

¹ Ahmet Cevizci, *Felsefe Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2005), 264.

² Bu konuda örnek bir çalışma için bkz. Mesut Okumuş, *Kur'ân'ın Çok Boyutlu Okunuşu* (İmâm Gazzâlî Örneği) (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017).

Hemen belirtelim ki sempozyum meâl çeşitleri/biçimleri, meâller arasındaki metodolojik farklılıklar, meâl yazımının tarihsel, psikolojik, kültürel ve siyasal boyutları başta olmak üzere ilgili konularda bilgilendirici ve ufuk açıcı olmuştur. Aynı zamanda Kur'ân meâlleri ve metin-merkezci yorumun dini anlamadaki olumsuz ve olumlu yönlerini tekrar düşünmeye imkân sağlamıştır.

Sempozyum Kuramer başkanı Prof. Dr. Ali Bardakoğlu'nun açılış konuşmasıyla başladı. Bardakoğlu'nun sözleri büyük oranda ilmi hoşgörünün önemi ve gerekliliği üzerinde yoğunlaştı. Ardından Bardakoğlu Kuramer'in mevcut çalışmalarından ve gelecekteki planlarından söz ederek konuşmasına son verdi.

Üç oturum olarak icra edilen sempozyumun ilk oturumuna Prof. Dr. Yaşar Düzenli moderatörlük yaptı. Düzenli, giriş konuşmasında Kur'ân'ı anlama noktasında muhatapların yakın ve uzak muhataplar olarak ikiye ayrıldığını belirtti. Çağdaş dönemde yaşayan bireyler olarak bizlerin uzak muhataplar konumunda olduğumuzun altını çizerek hem coğrafyanın hem de dil olgusunun bizim yaşadığımız anlama probleminin temelinde yattığını vurguladı. Kur'ân'ı anlama hususundaki bu zorunlu mesafenin bir nebze kapatılmasında ise meâllerin önemli bir işlev gördüğüne dikkat çekti. Arapça bilmeyenler açısından Kur'ân'la kurulan anlama ilişkisinin temel adımını meâller oluşturduğu için bu tespitin doğru olduğu kanaatini taşıyoruz. Ne var ki bizce burada dikkat edilmesi gereken ön önemli husus meâllerle ilgili sürecin zaman içinde nereye evrileceği meselesidir. Diğer bir ifadeyle zaman içinde Kur'ân çevirilerinin hangi yola gireceği ya da meâlcilik gibi akımların oluşturduğu problemlerin üstesinden nasıl gelineceği, üzerinde düşünülmesi gereken mühim bir problem olarak karşımızda durmaktadır.

Oturumun ilk tebliği Prof. Dr. Ömer Özsoy'un "Kur'ân Mesajının Anlaşılmasında Meâllerin Yeri ve İşlevi (Meâl Merkezli Din Anlayışının Genel Karakteristiği)" başlıklı sunumu oldu. Özsoy'un sunumunda çoğunlukla eleştirel bakış ve metaforlar üzerinden konuya yaklaşım hâkimdi. Özsoy, sayısı üç yüze ulaşan Kur'ân çevirilerinden dolayı meâl yazma faaliyetinin sıradan hale geldiğini belirttikten sonra meâllerle ilgili İngilizce, Arapça ve Almanca dillerinde bir hayli literatürün oluştuğunu, bu çalışmaların hem teorik hem de hermenötik açıdan meseleyi değerlendirdiğini aktardı.

Konuşmasında çeviri probleminde de değinen Özsoy, çeviri faaliyetiyle ev nakliyesini bir yönüyle birbirine benzetti. Nakliye sonrasında hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağından hareketle çeviri sonra-

sında ortaya çıkan metnin de orijinalinden farklılık taşıyacağına vurgu yaptı. Bu benzetme meseleyi anlaşılabilir kılma açısından dikkat çekiciydi. Zira çeviri esnasında kaynak dilden ziyade hedef dilde bazı değişikliklerin ya da dönüşümlerin vuku bulması kaçınılmazdır. Netice itibarıyla çeviri süreci birtakım sıkıntılarla malul olduğu için her Kur'ân çevirisinin benzer problemlerle yüz yüze kalma ihtimali çok yüksektir. Ancak kanaatimizce Kur'ân çevirisi ile ev taşıma metaforu genel hatları itibarıyla birbirine benzese de esasında detayları bakımından birtakım farklılıkları barındıran iki olgudur. Şu halde bu iki olgunun birbirine tam olarak uyup uymadığı konusu tartışmaya açık bir konudur. Nitekim dini metinlerde inşâîlik hâkim olduğu için burada hem metin hem mesaj açısından meseleye yaklaşmak gerekir. Çünkü bu inşâîlik özelliği, onları hem hayatın içine müdahil kılmış hem de hayatın üstünde, olup bitene aşkın bir konumda tutmuştur. Namaz emri, ona ittiba edenlerin ikame ettikleri namazlar üzerinden hayata müdahil olurken, zaman ve mekân üstü bir teklif olarak aşkınlığını muhafaza etmiştir. Buradan bakıldığında dinî metinlerin anlaşılması, öncelikli olarak, teorik bir sorun olmaktan çok pratik bir meseledir. Ancak pratiğin teorisini/amelin nazariyesi olarak söz konusu olabilmektedir.³ Dolayısıyla dini metinleri çevirenlerin bu temel özelliği göz önünde bulundurması gerekir. Zira çeviri sadece anlamın basitçe naklinden ibaret değildir.

1534| db

Dini metinlerin çevirisi bakımından İslam dünyası ile Batı dünyasını karşılaştıran Özsoy, Kur'ân çevirileri noktasında Müslüman dünyanın hassas/çekingen davrandığını söyledikten sonra bunun altında yatan sebebi Hristiyan dünyadaki çeviri algısıyla Müslüman dünyadaki çeviri algısının farklılığıyla izah etti. Zira halihazırdaki Tevrat ve İncillerin bizzat kendilerinin zaten tercümeden ibaret olup orijinallerinin mevcut olmadığı için batının mukaddes kitap algısındaki bu anlayışın/düşüncenin malum sonucu doğurduğunu ifade etti.

Kur'ân'ın şahit olmadığımız bir zaman ve zeminde inmesinden dolayı Kur'ân ile aramızda bir "epistemik mesafe"nin bulunduğunu öne süren Özsoy, bu mesafenin aynı zamanda bizim tarihselliğimizden kaynaklanan bir engel olduğunu söyledi. Bu epistemik me-

³ Tahsin Görgün, "Küreselleşen Dünyada Din Dilinin Yeri ve Dini Metinleri Anlama Sorunu", *Din Dili*, haz. Ahmet Baydar (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2015), 199. Ayrıca bkz. a. mlf. *Anlam ve Yorum: Dini Metinlerin Anlaşılması ve Yorumlanması* (İstanbul: Gelenek Yayınları, 2003), 11-31; 137-167.

safenin bir şekilde kapatılması gerektiğini, bunun da Kur'ân'ın dünyasını anlamakla, indiği tarihsel yapıyı bilmekle mümkün olabileceğine işaret etti. Buradan anlayabildiğimiz kadarıyla Özsoy, Kur'ân'ı anlayabilmenin en önemli yollarından biri olarak siyer ve sünnet bilgisinden azade kalınmayacağını vurgulamaktadır.

Özsoy, Kur'ân çevirileri bağlamında bir âyet ya da surenin çevirisi yapılırken “söylenebilirlik” adını verdiği bir kriteri gündeme getirdi. Bu kriter gereğince yedinci yüzyılda “alak” kelimesi için “embriyo” denmesi mümkün değildir. Yani çevirmen bir kelimeyi ya da âyeti tercüme ederken yedinci asırda ya da nüzul asrında olmayan şeylerin “söylenebilirlik” ihtimalini daima göz önünde bulundurmalıdır. Dolayısıyla bu kriter çerçevesinde 19. ve 20. yüzyılda yazılan bütün meâllere tekrar nazar etmek gerekmektedir. Ancak bu noktada “söylenebilirlik” kriterinin kısmen tavzihe muhtaç olduğunu söylememiz gerekir. Zira gerek nüzul döneminin gerekse sonraki dönemlerin insanların bir âyeti ya da âyette geçen bir kelimeyi farklı anlayabilmesi muhtemel bir durum olduğu gibi anladıklarını farklı şekillerde ifade edebilmeleri de imkân dâhilindedir.

Kısaca belirtmemiz gerekirse, özgün anlama ulaşmak çok önemli ama bir o kadar da zordur. Bu süreçte kilit nokta nüzul dönemini iyi tahlil etmek ve ilk muhatapların anlam dünyasına aşina olmaktır. Buna ilave olarak hicrî ikinci ve üçüncü asırdaki anlam çevresi ve ilk eserlere müracaat hayati öneme sahiptir. Bundan dolayı Kur'ân'ı anlamaya ve çeviri yapmaya çalışırken hiçbir rivayete dayanmayan ve klasik metinlerde yer almayan bilgilere ihtiyatla yaklaşmak gerekmektedir.

Birinci oturumun diğer sunumu “Tenzil Dönemi Sonrasındaki İlmî ve Mezhebî Gelişmelerin Meâllerdeki Yansımaları” başlığıyla Prof. Dr. Mustafa Karagöz tarafından yapıldı. Karagöz, meâlin tefsir ilminin bir meselesi olup olmadığına dair soruyla sunumuna başladı. Ardından meâl olgusu karşısında mutlak kabul ya da red yerine doğru tavrın ne olması gerektiği üzerinde durarak meâl meselesine sağlıklı bir yaklaşımın nasıl olması gerektiği üzerinde durdu. Bu çerçevede meâlin tevil değil tefsir tarafında yer alması gerektiği, tenzil döneminden sonraki manaların meâle yansıtılmasından uzak durulması gerektiği gibi birkaç ilke sıraladıktan sonra tefsirin pergelin sabit ayağını tevilin ise pergelin değişken ayağını oluşturduğunu vurguladı. Karagöz'ün vurgusunda geçen pergel metaforunun temelinde Mâtürîdî'nin tefsir ve tevil ayırımına dayandığını söylememiz

mümkündür.⁴ Ancak Karagöz'ün bu ilkelerinin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Şöyle ki, meâl doğrudan tefsirin tarafında yer verilmesinden kastedilen hususun muğlak kaldığını ifade etmemiz gerekir. Öte yandan ilk dönem kaynaklarında birbirine zıt pek çok rivayet/haber varken doğru anlama ulaşmanın nasıl mümkün olacağı ve tenzil dönemine gitmenin anlama sorunlarının tamamını çözüp çözemeyeceği meselesinin vuzuha kavuşturulması gerekmektedir.

Dini muhtevalı metinlerin meâllere yansıma biçimlerinden bahseden Karagöz, din, hidayet, dalalet, fitne vb. gibi çok anlamlı kelimelerin meâllerdeki kullanım biçimlerinden hareketle konuyu somutlaştırmaya çalıştı. Bu kapsamda fıkıh ilmi ve terminolojisinin meâllerdeki yansımaları bağlamında “fıkıh”, “salat”, “yesteftüneke” lafızlarının; kelimelerin ve mezhebî yaklaşımların meâllerdeki yansımaları bağlamında “şefaât” ve “haleka” lafızlarının; tefsir ve Kur’ân ilimleri terimlerinin meâllerdeki yansımaları bağlamında ise “âyet” ve “tevil” kelimelerinin muhtelif anlamlandırmaları üzerinde durdu. Yine tasavvuf ilminin ve terminolojisinin meâllerdeki yansımaları bağlamında “nefs”, “can”, “ruh”, “yakîn” kelimeleri ve anlam değişimleri üzerinde yoğunlaştı. Ayrıca son dönemde revaç bulan ilmî/bilimsel tefsir eğiliminden kaynaklanan tercüme sorunlarına değindi.

Görebildiğimiz kadarıyla Karagöz'ün üzerinde durduğu ana fikirlerden biri, meâl yazmanın asıl amacının Kur’ân’ı toplumla buluşturmak olması gerekirken zamanla çok farklı amaçlarla meâllerin yazıldığı realitesidir. Bu noktada Karagöz'ün teklifi ise meâllerin hazırlanma gerekçelerinin yeniden gündeme getirilerek meâl yazarken asıl hareket noktasının ve amacın ne olması gerektiğinin doğru tespit edilmesi yönünde oldu.

Son olarak akıcı ve akılda kalıcı bu tebliğin -dinleyebildiğimiz kadarıyla- başlığı ile içeriği arasında kısmen uyumsuzluk olduğunu ifade etmek istiyoruz. Zira “tenzil dönemi sonrasındaki ilmî ve mezhebî gelişmelerin meâllerdeki yansımaları” başlığını taşıyan bu sunumda çoğunlukla başlıktan uzak bir içerik üzerinde durulmuş, ilmî ve mezhebî yaklaşımların meâllerdeki yansımaları üzerinde pek fazla durulmamıştır.

⁴ Mâtürîdî'nin tefsir ve tevil ayrımı için bkz. Ebû Mansûr Muhammed bin Mahmûd Mâtürîdî, *Te'vîlâtü'l-Kur'ân (Te'vîlâtü Ehlî's-Sünne)*, thk. Ahmed Vanlıoğlu-Bekir Topaloğlu (İstanbul: Mizan Yayınevi, 2005), 1/3-4.

Sempozyumun ikinci oturumu Prof. Dr. Hasan Elik başkanlığında gerçekleşti. Elik, kısa giriş konuşmasında Kur'ân'ın ilâhî ve metafiziksel boyutundan ziyade beşeri boyutunun ön plana çıkarılmasının önemine dikkat çekti.

Bu oturumun ilk konuşmasını Prof. Dr. Mustafa Öztürk, “Meâl” Kavramının Mahiyeti, Tarihçesi ve Meâlcilik Tecrübesi” başlıklı tebliğiyle yaptı. Öztürk, tebliğin muhtevasının genişliğinden dolayı başlıkları özetlemekle yetindi. Bu bağlamda konuşmasını daha çok meâlin tanımı, tarihçesi ve meâlcilik tecrübesinin üzerine bina etti. Bu temel çerçeve dâhilinde “meâl” tabirinin ilk ne zaman kullanıldığı, bu kullanımın yaygınlaşması ve hüsn-i kabulünde Elmalılı Hamdi Yazır'ın rolünü, meâl kavramının ortaya çıkışının siyasi-dini arka planını hülasa etmeye çalıştı. Öztürk'e göre ulus devlet, milliyetçilik ve modernizm gibi faktörler meâli ve ardından meâlciliğin yükselişini tetiklemiştir. Bu kapsamda Öztürk, meâlin asıl itibarıyla siyasi-dini bir anlam havzasına sahip olduğunu, Elmalılı Hamdi Yazır'ın meâl kavramına getirmiş olduğu tanımla⁵ bu alanda yeni bir kulvar açtığını öne sürmüştür. Görebildiğimiz kadarıyla Öztürk'ün sunumu boyunca dile getirdiği hususların tamamı daha önce kaleme aldığı benzer konudaki çalışmalarının kısa bir tekrardan ibaret kalmıştır.⁶

Öztürk'ün konuşmasında ısrarla üzerinde durduğu diğer bir husus ise kelimelerin ilminin tefsirin ve meâlin istikametini tayin ve tespit ettiği yönündeydi. Ona göre meâl her zaman kelâmî bir paradigmaya dayanmak zorunda kalmıştır. Diğer bir ifadeyle, kelimelerin ilmi neredeyse bütün İslami ilimleri domine ettiği gibi Kur'ân'ın nasıl anlaşılması ve yorumlanması gerektiğini de belirlemiş, meâl de bundan kendi payına düşeni almıştır. Ancak Öztürk bu tenkitlerine rağmen anlayabildiğimiz kadarıyla çözüme yönelik bir çıkış yolu ortaya koymaktan uzak kalmıştır.

⁵ Bu tanım şöyledir: “Bir sözün manasının her yönüyle aynen değil de biraz noksanı ile ifade edilmesidir.” Bkz. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili* (İstanbul: Eser Neşriyat, 1979), I/3.

⁶ Bu çalışmalar şunlardır: Mustafa Öztürk, *Cumhuriyet Türkiye'sinde Meâl ve Tefsirin Serencamı* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2013), 7-73; a. mlf. *Meâl Kültürümüz* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2008); “Türkçedeki Telif/Tercüme Meâllerin Tanıtılması”, *Kur'ân'ın Anlaşılmasına Doğru Tefsir ve Toplum-Tartışmalı İlmî Toplantı 03-04 Aralık 2010*- ed. Murat Sülün (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011); “II. Meşrutiyet'ten Günümüze Kur'ân Meâlleri”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 18 (2011), 139-189.

Osmanlı döneminde meâlin seyrine de değinen Öztürk, Osmanlıda meâl anlayışının olmadığını fakat Tanzimatla bu durumun değişmeye başladığını, yeni bir anlama ve okuma biçiminin kendini gösterdiğini, yeni bir inşa faaliyetinin zuhur ettiğini aktardı. Öte yandan meâllerin kendi içinde de bir gelişim seyri olduğuna işaret eden Öztürk, Türkiye'nin siyasi ve toplumsal dönüşümlerine paralel olarak meâller açısından 1960'a kadar farklı bir dönem, 1980'a kadar farklı bir dönem, 2000'den sonra ise yeni bir dönemin başladığını savundu. Son dönemlerde ise daha çok anlam ve yorum merkezli meâllerin arz-ı endam ettiğini, bu sürecin ise Muhammed Esed'in *The Message of the Qur'an*⁷ isimli eserinin Türkçeye çevrilmesiyle başladığını söyledi. Ardından Mustafa Yıldırım'ın *Yüce Kur'an ve Açıklamalı-Yorumlu Meâli*⁸ ve Hasan Elik'in *Tevhit Mesajı: Özlü Kur'an Tefsiri*⁹ ile bu sürecin devam ettiğini ve devam edecek gibi görüldüğünü belirterek konuşmasını bitirdi.

Oturumun ikinci sunumu Prof. Dr. Mehmet Akif Koç'un "Meâllerde Anakronizm Sorunu" başlıklı tebliği oldu. Felsefi bir kavram olarak anakronizm, olayların gerçek düzeniyle anlatılma ve aktarılma düzeni arasındaki farklılık, tutarsızlık veya bir şeyin bir kavram veya olayın gerçek tarihsel bağlamı dışına çıkarılması olarak tanımlanmaktadır.¹⁰ Diğer bir deyişle anakronizmi değişik çağları birbirine karıştırma, bir olayın çağıyla ilgili yanlış veya yanlış tarihlendirme olarak adlandırmak mümkündür. Konuşmasında anakronizmin meâller üzerindeki yansımaları/etkileri üzerinde duran Koç, bu çerçevede meâller yazarken nelerin öncelenmesi ve hangi hususların göz ardı edilmesi gerektiğini detaylandırmaya çalıştı. Bu kapsamda meâllerin bir sistematığının bulunup bulunmadığı, nüzul zamanının dikkate alınıp alınmadığı, metne aşırı sadık mı kalındığı yoksa anlam-yorum merkezli mi hareket edildiği, mütercim'in Kur'an'a genel yaklaşımının nasıl olduğu, mekki-medeni ayrımının dikkate alınıp alınmadığı, mütercim'in zamirlere, deyimlere, mecazi unsurlara ve rivayetlere yaklaşımının nasıl olduğu, tabii bilimlere yaklaşımı ve âyetleri bilimlerin kaynağı olarak görme

⁷ Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı: Meâl-Tefsir*, çev. Cahit Koytak-Ahmet Ertürk (İstanbul: İşaret Yayınları, 1997).

⁸ *Yüce Kur'an ve Açıklamalı-Yorumlu Meâli*, haz. Abdulkadir Şener, Cemal Sofuoğlu, Mustafa Yıldırım (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, 2009).

⁹ *Tevhit Mesajı: Özlü Kur'an Tefsiri*, haz. Hasan Elik-Muhammed Coşkun (İstanbul: M.Ü İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2015).

¹⁰ Cevizci, *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, 17.

eğilimine sahip olup olmadığı gibi hayati sorular üzerinden birtakım sorgulamaların yapılması gerektiğine dikkat çekti.

İdeoloji ağırlıklı anakronizmin büyük bir sorun oluşturduğunu aktaran Koç, birkaç çeviri üzerinden bu durumu örneklerle delillendirdi. Böylelikle ideolojik kaygıların meâl yazarlarını sürüklediği konumu gözler önüne sermeye çalıştı. Meâl yazarının tutumunu/tavrını belirleyen ana unsurun kaynak dile ve hedef dile iyi derecede hâkim olmasından öte Kur’ân algısının hangi yönde olduğunun altını çizmeye çalıştı. Kanaatimiz bu tespitin doğru olduğu yönündedir. Zira bir mütercim/ meâl sahibinin Kur’ân algısı, meâlinin ana omurgasını oluşturacak, onu yönlendirecek en temel hareket noktasıdır. Sözelimi bu noktada meâl sahibinin sadece ilk anlamı, sahabe ve tabiini öne alan bir yaklaşıma mı sahip yoksa “Kur’ân her çağa hitap eder” anlayışından hareketle, bulduğu her manayı Kur’ân’a yakıştıran, herhangi bir ölçüye uymayan bir fikri altyapıya mı sahip olduğu oldukça önem arz etmektedir.

Sempozyumun üçüncü ve son oturumu Prof. Dr. Mustafa Yıldırım’ın başkanlığında tamamlandı. Yıldırım açılış konuşmasında Kur’ân’ın hitaptan kitaba uzanan bir sürecin adı olduğunu ifade etti. Meâl hazırlama işinin zor bir iş olduğunu fakat Allah kelamına küçük de olsa bir hizmet kabilinden saygıya layık bir uğraş olup asla boşa gitmeyeceğini bizzat bir meâl sahibi olarak vurguladı. Meâllerin Kur’ân’ın anlamını tanıma noktasında ilk adımı oluşturmasına karşılık asla nihai adım olmayacağını altını çizdi. Kur’ân’ı anlamaya katkı sağladığı için meâllerin bu kadar çok olmasının zararlı değil aksine faydalı olduğuna inandığını belirtti. Ancak her meâlin sistemli ve bir yönleme bağlı olması gerektiğini, her meâlin giriş kısmında mutlaka o meâlin metoduna dair bilgi verilmesinin şart olduğunu ekledi.

Bu oturumun ilk tebliğinde Doç. Dr. Fatih Tiyek, “Meâllerde Bağlam ve Otantik Anlam Sorunu” başlıklı bir sunum yaptı. Tiyek anahatlarıyla meâlin tanımı, niçin meâl hazırlamaya ihtiyaç hissedildiği, meâl yapma ve Kur’ân tercümesinin caiz olup olmadığı meselesi, meâlin Kur’ân ile ilişkimizdeki rolü hakkında özet bilgiler verdi. Konuşmasının devamında ise genel hatlarıyla bağlamın tanımı, bağlam bilgisinin meâl yazmadaki vazgeçilmezliği, bağlama riayet etmenin doğru anlama ve aktarımdaki önemi, zihni hazırlık yapmadan meâl işine girilmemesi gerektiği ve meâllerin yazılmasında eksik kalan hususlardan bahsetti. Kısaca ifade etmek gerekirse Tiyek, Kur’ân’ın iç ve dış bağlamı dikkate alınmadan anlaşılama-

yacağı ve anlaşılamayan bir metnin de doğru bir tercümesinin mümkün olmayacağını vurguladı.

Son konuşmacı olan Prof. Dr. Abdülcélil Bilgin ise meâl yazıcılığını tetikleyen psiko-sosyal refleksler üzerinde durdu. Tebliğinde eleştirel bir yaklaşım sergileyen Bilgin, meâl yazıcılığını harekete geçiren hususları maddeler halinde sıralamış ve bunları tenkit nazarıyla ele almıştır. Bilgin, söz konusu sıraladığı maddeleri bizzat meâllerin önsözlerinden alıntılar yaparak tahlil etme yoluna gitmiştir. Bilgin'e göre kişileri meâl yazmaya sevkeden güdülerden bazıları şöyledir: En iyi ve en doğru meâli yazma, farklı bir meâl yazma, ihtiyaç kaynaklı meâl yazma, iddialı bir meâl yazma, sorumluluk refleksiyile meâl yazma, sosyal teşvikten dolayı meâl yazma, belirli bir mezhep veya ideolojiyi yansıtmak için meâl yazma, tutarlı, kolay, anlaşılabilir bir meâl yazma. Bu reflekslere çoğu yayınevının ve bazı grupların "bizim de bir meâlimiz olsun" şeklindeki düşüncelerini de eklememiz mümkündür. Bilgin konuşmasının sonunda hal-i hazırdaki meâl sayısının çok fazla olmasını doğru bulmadığını ifade ederek bu kadar meâlin hangi ihtiyacı karşılayacağı hususunun belirsiz olduğunu ifade etti.

1540 | db

İlgiyle takip edilen sempozyum Prof. Dr. Ali Bardakoğlu'nun teşekkür ve kapanış konuşmasıyla sona erdi.

Bu önemli sempozyum vesilesiyle konu ile ilgili bazı görüş ve düşüncelerimizi paylaşmak istiyoruz.

Çağdaş dönemde Kur'an meâlleriyle ilgili edebiyatın oldukça fazlaşması, önümüzdeki süreç içerisinde bu konunun müstakil bir alan olarak ele alınmasını zaruri kılmaktadır. Sözelimi meâllerin kaleme alınış gerekçeleri, hedefleri, metotları, muhatap kitlesi vb. açılardan incelenmesinin ilmî ve akademik açıdan bir gereklilik haline geldiğini düşünüyoruz. Bu çerçevede meâllerin halk dindarlığı üzerindeki etki alanı, halkın itibar ettiği meâller ve bu tercihin altında yatan hususlar, halkın Kur'an'ı anlama noktasında meâllere mi yoksa tefsirlere mi daha fazla müracaat ettiği, gençler arasında meâllere rağbetin ne durumda olduğu gibi konular araştırılmaya değer konular olarak öne çıkmaktadır.

Bugün gelineen noktada daha özel nitelikli ya da halkın belli kesimlerini önceleyen tefsir ve meâl çalışmalarının yapılmasının daha elzem hale geldiğini söyleyebiliriz. Zira bugünün değişen ve gelişen şartlarında doğrudan çocukların ya da gençlerin anlam dünyasına hitap eden, onların yabancı olmadıkları bir dil ve üslubu öne çık-

ran tefsir ve meâl çalışmalarına ağırlık verilmesi önem arz etmektedir.

Kimi meâllerde kendini gösteren yöntemsizlik problemi meâl çalışması yapılırken mutlaka bir usulün/metodun izlenmesinin zaruretini göstermektedir. Zira meâl sahibi bir usulü izlemediği takdirde kendi şahsi düşüncesini veyahut Kur'ân'ın tasvip etmeyeceği bir manayı âyete söyletme gibi bir yanılaşa düşebilmektedir. Kısaca usul olmadığı zaman meâller âyetlerin manasını aktarmaktan çok meâl sahibinin düşüncelerini aktarmaktan başka bir vazife icra edememektedir.

Meâllerin çokluğu meselesinin de üzerinde düşünülmesi gerekmektedir. Zira bu kadar meâlin bir ihtiyaçtan kaynaklanıp kaynaklanmadığı hususu tartışılmayı beklemektedir. Aynı şekilde meâl sahiplerinin genel itibarıyla kimlerden oluştuğu, bu alanda birikim sahibi olup olmadığı da ayrı bir araştırma konusudur. Bilindiği üzere meâl sahipleri arasında birbirinden çok farklı alanlara mensup kimseler yer almaktadır.

Meâllerde yer alan hataların muhtemel nedenleri üzerinde de durulması gerekmektedir. Bu noktada Prof. Dr. Mehmet Akif Koç'un gündeme getirdiği ve pek kullanılmayan "review" geleneğinin, bir başka deyişle tahlil ve tenkid geleneğinin aktif şekilde uygulamaya konmasının olumlu katkı sağlayacağı ortadadır. Bu şekilde muhtemel hatalar tamamen yok olmasa bile en aza indirgenebilir. Yine bu yöntemle değişen ve gelişen ilmî gerçeklere, ulaşılan yeni bilgilere bağlı olarak anlamadaki yenilik ve süreklilik sağlanabilir.

Tefsir geleneğini/kültürünü iyi bilmeden meâl yazmaya girişmenin birçok hatayı beraberinde getireceği de ayrıca not edilmelidir. Bundan dolayı önce tefsir kültürünü içselleştirmek ardından meâl yazımına adım atmak isabetli bir yaklaşım olacaktır. Çünkü meâl yazımı tefsirden daha zor ve sorumluluğu daha ağırdır. Haliyle müfessir ya da mütercim tefsir yazabilecek bir düzeye geldiği zaman ve hatta bir tefsir yazdıktan sonra meâl yazmaya niyetlenmelidir.

Son olarak şu kritik sorularla değerlendirmelerimizi bitirmek istiyoruz: Meâller tefsir okumanın önüne mi geçiyor yoksa tefsir okumaya bir yol mu açıyor? Meâllerin tefsir okumayı sonralayan bir yanı var mıdır? Bir meâle ya da meâllere bağlanıp kalmak tefsir okumayı gölgeliyor, o yolu kapatıyor mu?

Bir taraftan bu ve benzeri soruların üzerinde düşünürken, diğer taraftan meâllerin Kur'ân'ı tanıma ve Kur'ân kültürü oluşturma sü-

recinde önemli bir katkı sunduğu gerçeği önümüzde durmaktadır. Meâl okuma yoluyla Kur'ân üzerinde düşünmek, âyetleri/ilâhî mesajı anlamaya çalışmak, Kur'ân'ı gündemimizde tutmak her halükarda olumlu bir gelişmedir. Fakat bu uğraş bizi tefsirlere götürüyorsa süreç sağlıklı yürüyor demektir. Aksi takdirde sadece meâli/meâlleri yeterli görmek en baştan yanlış yola girmek, usulü yanlış belirlemek anlamına gelmektedir.

KAYNAKÇA

- Cevizci, Ahmet. *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2005.
- Esed, Muhammed. *Kur'ân Mesajı: Meâl-Tefsir*. Çev. Cahit Koytak-Ahmet Ertürk. İstanbul: İşaret Yayınları, 2. Basım, 1997.
- Görgün, Tahsin. "Küreselleşen Dünyada Din Dilinin Yeri ve Dini Metinleri Anlama Sorunu". *Din Dili Çalıştayı*. Haz. Ahmet Baydar. 177-203. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2015.
- Görgün, Tahsin. *Anlam ve Yorum: Dini Metinlerin Anlaşılması ve Yorumlanması*. İstanbul: Gelenek Yayınları, 2003.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed bin Mahmud. *Te'vîlâtü'l-Kur'ân (Te'vîlâtu Ehli's-Sünne)*. Thk. Ahmed Vanlıoğlu-Bekir Topaloğlu. 17. Cilt. İstanbul: Mizan Yayınevi, 2005).
- Okumuş, Mesut. *Kur'ân'ın Çok Boyutlu Okunuşu (İmâm Gazzâlî Örneği)*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2. Basım, 2017.
- Öztürk, Mustafa. "II. Meşrutiyet'ten Günümüze Kur'ân Meâlleri". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 18(2011), 139-189.
- Öztürk, Mustafa. "Türkçedeki Telif/Tercüme Meâllerin Tanıtılması". *Kur'ân'ın Anlaşılmasına Doğru Tefsir ve Toplum*. Ed. Murat Sülün. 149-201. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011.
- Öztürk, Mustafa. *Cumhuriyet Türkiye'sinde Meâl ve Tefsirin Serencamı*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2. Basım, 2013.
- Öztürk, Mustafa. *Meâl Kültürümüz*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2008.
- Tevhit Mesajı: Özlü Kur'ân Tefsiri*. haz. Hasan Elik-Muhammed Coşkun. İstanbul: M.Ü İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2. Basım, 2015.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'ân Dili*. 10. Cilt. İstanbul: Eser Neşriyat, 1979.
- Yüce Kur'ân ve Açıklamalı-Yorumlu Meâli*. Haz. Abdulkadir Şener-Cemal Sofuoğlu-Mustafa Yıldırım. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, 2009.

